Kulturutskottets betänkande

1977/78:1

med anledning av motioner i vissa rundradiofrågor

Motionerna

I detta betänkande behandlar utskottet följande motioner, vilkas behandling på förslag av kulturutskottet i betänkandet 1976/77:45 uppskjutits till riksmötet 1977/78, nämligen

1976/77:748 av Gördis Hörnlund m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen beslutar att Boråsområdet i enlighet med 1969 års radioutrednings förslag skall utgöra ett eget lokalradioområde,

1976/77:962 av Georg Andersson m. fl. (s) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs angående vikten av att Sveriges Radios arkiv av barnfilm görs tillgängligt för distribution som 16 mm film och videokassetter (yrkande 7 c),

1976/77:1122 av Georg Andersson (s) vari hemställs att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av tjänster utanför lokalradions huvudorter för att ge förutsättningar för en god lokal bevakning,

1976/77:1133 av Hans Nyhage m. fl. (m, c, fp) vari hemställs att riksdagen måtte besluta att Boråsområdet i enlighet med 1969 års radioutrednings förslag skall utgöra ett eget lokalradioområde, Radio Borås,

1976/77:1135 av Magnus Persson m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär att televerket gör en översyn av lokalradions sändarnät i syfte att nå en total täckning av respektive område för lokalradion i den takt som utbyggnad av lokalradionätet sker.

Till stöd för det i motionerna 1976/77:748 och 1976/77:1133 framförda yrkandet att *Boråsområdet* skall utgöra ett eget lokalradioområde anförs bl. a. att Göteborgs lokalradioområde, i vilket Boråsområdet ingår, är för stort. Det har betydligt över 700 000 invånare. Boråsområdet har ett befolkningsunderlag på drygt 220 000 människor, vilket är helt tillräckligt för ett lokalradioområde och mer än flera av de nuvarande områdena har. Det finns inom Boråsområdet ett näringsgeografiskt samband med specifika utvecklingsdrag, och området fungerar i arbetsmarknads-, bostads- och kultursammanhang som ett från Göteborg skilt, självständigt område. Det finns inte heller några tekniska hinder för att Boråsområdet görs till ett fristående lokalradioområde.

I motionen 1976/77:1122 uttalas att *lokalradions personalresurser* inte är

tillräckliga för en god lokal bevakning. Detta förhållande är särskilt påtagligt i Norrlandslänen. Som exempel anförs att av 15 tjänster vid lokalradion i Västerbottens län 14 blir placerade i Umeå och en i Skellefteå. Övriga delar av länet får ingen fast bevakning från lokalradioredaktionen. Detta innebär en helt otillfredsställande situation. Förhållandet torde vara likartat i flera län. Om inte tilldelat antal tjänster kan fördelas på ett bättre sätt inom respektive områden måste ökade resurser ställas till förfogande.

Det i motionen 1976/77:1135 framförda yrkandet om en *översyn av lokalradions sändarnät* motiveras på i huvudsak följande sätt.

Televerkets sändarnät är från början inte uppbyggt med tanke på länstäckning utan på totaltäckning av hela landet. Detta medför att det i många län finns lyssnargrupper som har mycket stora svårigheter att kunna lyssna till den "egna" lokalradion. På vissa håll kan det anses helt omöjligt. Detta beror på att sändare utanför länet har större styrka än länets egna.

Skall lyssnare i sådana områden ha några som helst möjligheter att lyssna på "eget" program tvingas de vidta extraordinära åtgärder – t. ex. uppsättande av takantenn. Med tanke på att större delen av radiolyssnandet i dag sker på transistorapparater eller bilradio kan sådana åtgärder anses som orealistiska.

Det är högst väsentligt att den nya lokalradion kan avlyssnas av samtliga länsinnevånare, varför televerket måste ges utökade resurser till utbyggnad av sändarnätet.

Vad slutligen gäller motionen 1976/77:962 pekas i denna på alla de goda *barnprogram* som finns i Sveriges Radios arkiv och som av upphovsrättsliga skäl inte kan distribueras som filmkopior eller videokassett. TRU:s program är däremot friköpta och därför tillgängliga för distribution på annat sätt än via etern. Detta problem uppmärksammades i direktiven till den nu arbetande radioutredningen, som skall pröva olika möjligheter att inom ramen för nu gällande lagstiftning lösa de upphovsrättsliga och ekonomiska problem som följer av att eterproducerade program distribueras i nya former. Det är angeläget att denna fråga kan föras framåt, när det om något år blir aktuellt för riksdagen att ta ställning till radioutredningens förslag om Sveriges Radios framtid. Målet bör vara att finna en lösning så att tidigare sända program – när det gäller barnprogram – kan användas i form av 16 mm filmkopior eller kassett och användas t. ex. i barnstugor, i föreningar och på bibliotek.

Remissyttranden

1. Ang. motionerna 1976/77:748 och 1976/77:1133 om lokalradion i Boråsområdet

Chefen för lokalradion har anfört följande.

Enligt proposition 1975:13 bör försöksverksamhet anordnas med lokalradiosändningar över Borås- och Södertälje-områdena. Försökssändningarna har startat över Södertälje-området och kommer att börja över Borås-området

1977-10-31. Ännu föreligger alltså inga erfarenheter av hur lokalradiosändningarna kommer att fungera, men den bedömning som f. n. görs inom lokalradion är att Borås-området är ett ur intresse- och näringsgeografisk synpunkt väl avpassat område för lokalradiosändningar. Frågan om sändningstidens omfattning måste bedömas med hänsyn till de resurser som finns. Om Borås-regionen skall utgöra ett eget lokalradioområde bör bedömas på grundval av de erfarenheter som görs av försökssändningarna.

Den indelning i lokalradioområden som skett i denna del av Väst-Sverige medför jämfört med andra områden speciella problem, då länsindelningen ej överensstämmer med lokalradioområdena.

Det finns anledning att särskilt följa utvecklingen av verksamheten och pröva den nuvarande organisatoriska indelningen. Därvidlag är det möjligt att ett alternativ med indelning i mindre lokalradioområden kan visa sig vara en lösning. Ett avgörande beslut bör dock fattas först sedan erfarenheter vunnits och resursuppbyggnaden av lokalradion kommit längre.

2. Ang. motionen 1976/77:1122 om lokalradions behov av personal utanför huvudorten

I denna fråga har *chefen för lokalradion* anfört följande.

Den nuvarande omfattningen av lokalradions resurser har inneburit att personalen i huvudsak har placerats på respektive lokalradioområdes huvudort. Anledningen till detta är främst att gällande arbetstidsbestämmelser bl. a. vad gäller vaktlistor måste tillgodoses. Bevakningen av länen i övrigt har därför skett utifrån huvudorten, ett förhållande som begränsat lokalradions möjligheter till en mer kontinuerlig bevakning utanför huvudorten.

För att kunna åstadkomma detta krävs tillskott av personal, teknik, programmedel m. m. Detta behov känns angeläget för lokalradions vidare utveckling för att bättre tillgodose den målsättning som angivits i proposition 1975:13 och riksdagens beslut i anledning därav.

För budgetåret 1978/79 avser lokalradion att begära medel för denna utbyggnad.

Med nuvarande beslutade medelstilldelning för budgetåret 1977/78 finns emellertid inga möjligheter till att förändra situationen. Sveriges Lokalradio AB är medveten om denna brist och vill understryka det angelägna i att resurser ges för en förbättrad lokal bevakning utanför huvudorterna.

3. Ang. motionen 1976/77:1135 om en översyn av lokalradions sändarnät

Chefen för televerkets radiodivision anför följande.

De problem som tas upp i motionen av herr Persson i Karlstad m. fl., dvs. svårigheter att i vissa fall ta emot rätt lokalradioprogram, kommer att finnas i större eller mindre omfattning inom praktiskt taget samtliga 24 radioområden. Svårigheterna består till övervägande delen i att man för att få in *rätt* lokalradioprogram måste ta emot en annan sändare än den som ger den *allra bästa* mottagningen. Den kvalitetsmässiga skillnaden i mottagningen torde i de flesta av dessa fall ändå vara mindre påtaglig men kan i vissa mottagningssituationer, främst vid bilradiomottagning, bli mera märkbar. I vissa fall kan dock mottagningsförhållandena göra det nödvändigt att FM-mottagare för stationärt bruk kompletteras med en särskild antenn. Normalt räcker det i så fall med en enkel bandkabelantenn som man kan tillverka själv och endast i en mindre del av fallen behöver mera påkostade antenner anskaffas.

Dessa mottagningsproblem behandlas utförligt i 1969 års radioutrednings

betänkande (SOU 1973:8 s. 163) och i regeringens proposition (1975:13 bil. 2) om lokalradio. Av propositionen s. 64 framgår bl. a. att lokalradioreformen har ansetts så angelägen att man inte var beredd att vänta med denna reform tills ett lokalradioanpassat sändningsnät byggts ut, speciellt som tidskrävande internationella förhandlingar måste avvaktas innan nya sändningsfrekvenser skulle kunna ställas till Sveriges förfogande. Den nuvarande lösningen där lokalradion distribueras över ett nät som byggts ut enbart för rikstäckning – där stationerna av naturliga skäl inte kunnat placeras med hänsyn till indelningen i lokalradioområden – får därför ses som en övergångsföreteelse till dess ett nytt permanent fjärde FM-nät för lokalradion etableras. Ett sådant nät beräknas kunna realiseras under mitten av 1980-talet.

I avvaktan på en sådan permanent lösning kommer viss kompletterande utbyggnad att ske i den mån ytterligare frekvensresurser kan utverkas för Sveriges del. Redan nu pågår undersökningar angående vissa sådana kompletteringar. Sedan lokalradion kommit i gång inom samtliga områden kommer ytterligare sådana undersökningar att göras baserade på de reaktioner som fås från lyssnarna. Strävan härvidlag är att inom ramen för rimliga ekonomiska satsningar och tillgängliga frekvensresurser åstadkomma en så god täckning av varje lokalradioområde som möjligt. Televerket kommer i sedvanlig ordning att begära de medel som behövs för erforderliga kompletteringar av sändarnätet.

Slutligen kan nämnas att televerket inför starten av lokalradio i varje område lämnar allmänheten utförlig information, i bl. a. en speciell folder, om de eventuella svårigheter som kan uppstå vid lokalradiomottagning och de möjligheter som finns att komma till rätta med problemen.

Chefen för *Sveriges Lokalradio* har avgivit ett remissyttrande av följande lydelse.

Frågorna om sändartäckningen inom lokalradioområdena har ägnats uppmärksamhet inom Sveriges Lokalradio AB. Problemen rör dels i vissa områden relationerna mellan starkare och svagare sändare och dels områden med mottagningssvårigheter.

Vad gäller relationen starkare och svagare sändare har från Lokalradions sida lagts ned ansträngningar på att informera om vilken våglängd programmen sänds på samt även på att genom karaktäristiska signaler och anrop ange varifrån programmen kommer. Dessa ansträngningar kommer att fortsätta.

Vad gäller områden som har svårigheter att ta emot det egna lokalradioområdets program diskuteras dessa problem kontinuerligt med Televerket. Det är Sveriges Lokalradio AB:s uppfattning att Televerket här gjort värdefulla insatser för att bemästra problemen.

Dessa kan vara endera ekonomiska eller beroende på internationella frekvensöverenskommelser som begränsar de praktiska möjligheterna.

Vad gäller sändarutbyggnaden stöder Sveriges Lokalradio AB uppfattningen att Televerket bör ges erforderliga resurser där detta är möjligt.

I de fall där frekvenstilldelningen utgör hinder för godtagbar sändartäckning har Sveriges Lokalradio AB förståelse för att svårigheter uppstår, men anser att de strävanden som Televerket gör att genom internationella överenskommelser lösa problemen bör fortgå som hittills.

Sveriges Lokalradio AB vill dock understryka att först genom inrättandet av ett fjärde sändarnät kan ett till lokalradioverksamheten bättre anpassat nät erhållas. För en framtida utveckling av lokalradioverksamheten är därför det fjärde sändarnätet av stor betydelse.

4. Ang. motionen 1976/77:962, yrkande 7 c, om distribution av barnfilm ur Sveriges Radios arkiv

Sveriges Radio har i ett remissyttrande, som gäller även yrkanden i motionen som utskottet inte behandlar i detta sammanhang, noterat att motionärerna observerat att arbete pågår för att lösa de upphovsrättsliga problem som hindrar ett vidare utnyttjande av i Sveriges Radio sända program. I övrigt har Sveriges Radio inte gjort något uttalande i denna fråga.

Utredning av frågor med anknytning till motionen 1976/77:962, yrkande 7 c

I betänkandet (SOU 1977:19) Radio och tv 1978–1985 har *radioutredningen* gjort följande uttalande rörande distribution av radio- och tv-program på annat sätt än via etern.

De olika avtal Sveriges Radio har ingått på det upphovsrättsliga området tar främst sikte på den egna programverksamheten. De gäller alltså etersändningar av upphovsmännens verk och prestationer i Sverige men också i andra länder. Det finns därför stora olösta problem när det gäller att sprida programmen i andra former än etersändning.

Det finns f. n. endast ett område där utnyttjandet av Sveriges Radios program i andra former än etersändning är reglerat i avtal, nämligen för användning på handelsflottans fartyg. Detta är otillfredsställande eftersom angelägna behov finns också på andra områden, exempelvis inom folkbildningen.

Önskemål om att få utnyttja Sveriges Radios program i den egna verksamheten har rests från flera håll, exempelvis från folkrörelser (särskilt från studieförbundens företrädare) och från myndigheter och organisationer som företräder olika kulturområden.

Det är – som framgått av den här lämnade redogörelsen – förknippat med stora svårigheter att förvärva rätt att spela in och i andra former än etersändning sprida radio- och tv-program. Härför krävs förhandlingar med ett stort antal parter. Att träffa avtal om generella ersättningsnormer på olika områden mellan brukare och rättsinnehavare är för närvarande svårt på grund av osäkerheten då det gäller att bedöma programmens framtida nyttjandevärde. Här torde bland annat tveksamheten om en kommande utveckling på videogramområdet spela en betydande roll.

Enligt vad vi erfar ska den särskilda videogramutredning som statsmakterna beslutat tillsätta behandla hithörande problem.

I direktiven till *videogramutredningen* heter det (under rubriken 2.4 Televisionen och videogrammen) bl. a. följande.

Produktionen av svenska program som framställs enbart för videogram kommer under de närmaste åren sannolikt inte att få någon större omfattning. Däremot har en användning av Sveriges Radios program också i videogramform omedelbar aktualitet. De tillkommande kostnaderna för kopior, distribution, ersättning till medverkande och produktionspersonal bör kunna bli relativt låga, när det gäller program som redan har sänts i etern.

Ett stort antal av de utbildningsprogram, filmer, teaterpjäser, konserter, barnprogram och underhållningsprogram som har producerats för television kan utan större tekniska svårigheter utnyttjas i form av videogram. Om TV-programmen kan tillföras videomarknaden får man redan från början ett konkurrenskraftigt utbud av videogram som har god kvalitet.

Det finns också som jag redan har berört ett från många håll uttalat intresse för ett friare utnyttjande av Sveriges Radios programmaterial. Inom Sveriges Radio pågår sedan en tid ett utredningsarbete i syfte att klargöra företagets roll för den nya situation som har uppstått. För att TV-programmen skall kunna marknadsföras som videogram fordras särskilda överenskommelser med dem som har upphovsrätt till programmen.

Videogramfrågan berörs också av utredningen om upphovsrätt. Som jag tidigare har nämnt är ett av motiven för den översyn av lagstiftningen som utredningen skall göra en strävan efter att förenkla förhandlings- och ersättningsformerna. Det gäller här komplicerade uppgörelser bl. a. på grund av det i regel stora antalet upphovsmän vid TV-produktioner.

Arbetet inom utredningen om upphovsrätt bör komma att underlätta utnyttjandet av TV-program för distribution som videogram. De problem som uppstår rörande upphovsmäns och andra medverkandes rättigheter i samband med videogramproduktion ankommer det i första hand på denna utredning att lösa. Kommittén bör dock eftersträva ett nära samarbete med utredningen om upphovsrätt.

För att undvika onödigt dröjsmål bör det vara möjligt för Sveriges Radio att söka få till stånd överläggningar med upphovsmannaorganisationerna beträffande rättigheterna innan utredningsarbetet beträffande videogramfrågorna är avslutat. Det är min förhoppning att Sveriges Radio – med hänsyn till den betydelse som förhandlingsresultatet kan få för den framtida utvecklingen – genomför sådana förhandlingar i nära kontakt med utredningarna om upphovsrätt respektive videogram.

Det är emellertid inte bara de upphovsrättsliga problemen som ur Sveriges Radios synvinkel gör videogramfrågan komplicerad. Det blir också fråga om principiella avvägningar när det gäller att bestämma om programmen undantagslöst skall kunna distribueras som videogram, till vilket pris programmen skall saluföras och hur marknadsföring och distribution skall ske.

Beslut i dessa avseenden kan inte fattas enbart utifrån företagsekonomiska synpunkter. Man måste också ta i vid mening kulturpolitiska och utbildningspolitiska hänsyn. De principiella frågor som aktualiseras när videogramtekniken används i en större skala bör därför tas upp till debatt också utanför programföretaget. Det är därför naturligt att kommittén diskuterar Sveriges Radios roll på videogramområdet.

Jag vill erinra om att radioutredningen i sitt yttrande till kulturutskottet över motioner i videogramfrågan har uttryckt stor tveksamhet inför tanken att Sveriges Radio själv skulle använda de etersända programmen för att producera och distribuera videogram i större skala i kommersiellt syfte. Företaget skulle därigenom med speciella konkurrensmässiga förutsättningar utvidga sin verksamhet till ett nytt medieområde. Detta skulle enligt utredningen innebära problem för den ordinarie programverksamhetens integritet. Utredningen anser att mycket talar för att ett organ vid sidan av Sveriges Radio får hand om distribution i kommersiellt syfte av videogram och fonogram.

Med hänsyn till den delvis internationella karaktär som videogrammarknaden har diskuterar man sedan någon tid inom ramen för olika internationella organisationer skilda rättighetsfrågor i anknytning till videogram. Syftet härmed är bl. a. att om möjligt nå fram till en enhetlig internaionell uppfattning framför allt i sådana frågor som har betydelse för distribution och användning av videogram. Kommittén bör därför noga följa den internationella diskussionen på detta område.

Frågan om användande av Sveriges Radios program på annat sätt än i form av radio- och tv-sändningar behandlas slutligen också av en *arbetsgrupp inom radioföretaget.*

Utskottet

Såväl vid 1975 års riksdag som vid riksmötet 1976/77 behandlade kulturutskottet motionsvis framförda yrkanden om att Borås med omkringliggande kommuner skulle brytas ut ur Göteborgs lokalradioområde för att utgöra ett eget sådant område. Kulturutskottet avstyrkte i sitt betänkande 1975:6 det yrkande i denna fråga som då förelåg men uttalade samtidigt att utskottet utgick ifrån att lokalradioföretaget framgent, om det visade sig påkallat, skulle föreslå åtgärder för justeringar i fråga om indelningen i lokalradioområden. Motionsyrkandet avslogs av riksdagen. Även den motion om Boråsområdet som behandlades vid riksmötet 1976/77 avstyrktes av utskottet (KrU 1976/77:7) och avslogs av riksdagen.

Chefen för Sveriges Lokalradio har i remissyttrande över de nu föreliggande motionerna angående Boråsområdet (1976/77:748 och 1976/77:1133) som sin uppfattning uttalat att det finns anledning att särskilt följa utvecklingen av verksamheten och pröva den nuvarande organisatoriska indelningen i Västsverige. Ett avgörande beslut bör dock fattas först sedan erfarenheter vunnits och resursuppbyggnaden av lokalradion kommit längre. Uttalandet ligger väl i linje med vad kulturutskottet anförde i frågan vid 1975 års riksdag.

Enligt 1975 års riksdagsbeslut angående lokalradion skall särskilda försökssändningar med lokala program ordnas i Boråsområdet. Dessa sändningar kommer att börja den 31 oktober 1977. Verksamheten inom Göteborgs lokalradioområde har alltså ännu inte börjat i hela den omfattning som förutsattes i 1975 års beslut. Med hänsyn härtill anser utskottet att det inte finns underlag för en omprövning redan nu av detta beslut i den del som nu är i fråga. Utskottet avstyrker därför motionerna 1976/77:748 och 1976/77:1133. Vid en eventuell framtida omprövning i fråga om lokalradioområdena i Västsverige torde även andra förslag till lösningar än motionärernas kunna diskuteras, exempelvis att även här följa länsprincipen.

I det remissyttrande över motionen 1976/77:1122 om lokalradions behov av personal utanför huvudorten som avgivits av chefen för lokalradion framhålls att det främst är gällande arbetstidsbestämmelser som föranlett att

lokalradions personal i huvudsak placerats på respektive lokalradioområdes huvudort. Med nuvarande medelstilldelning finns det enligt lokalradiochefen inte någon möjlighet att förändra situationen i detta hänseende. Han understryker det angelägna i att lokalradion får resurser för en förbättrad lokal bevakning utanför huvudorterna.

Utskottet vill erinra om att utskottet, då beslut fattades om införande av lokalradio, uttalade att det vid kommande beräkningar av medelsbehovet kunde komma att visa sig nödvändigt att utgå från en genomsnittlig större tilldelning än som förutsatts i propositionen 1975:13 om inrättande av lokalradion. Den situation i fråga om personalfördelningen som påtalats i motionen 1976/77:1122 ger en förnyad och förstärkt aktualitet åt detta uttalande av utskottet. Utskottet anser det nödvändigt att problemet övervägs i samband med beräkningen av lokalradions medelsebehov under budgetåret 1978/79 och utgår från att så blir fallet även utan någon särskild hänvändelse från riksdagen till regeringen. Utskottet avstyrker därför motionen 1976/77:1122.

Av remissyttranden med anledning av motionen 1976/77:1135 om en utbyggnad av lokalradions sändarnät framgår att man såväl inom televerket som inom Sveriges Lokalradio är väl medveten om de problem i fråga om mottagningen av lokalradioprogrammen som påtalats i motionen. Det framgår också att man målmedvetet arbetar på att komma till rätta med problemen. Utskottet vill betona värdet av ett fortsatt arbete på att steg för steg förbättra lokalradions mottagningsförhållanden men anser, med hänsyn till vad som anförts i remissyttrandena, inte att det finns något behov av att riksdagen gör någon hänvändelse till regeringen i denna fråga. Utskottet avstyrker därför motionen 1976/77:1135.

Utskottet delar den i motionen 1976/77:962 uttalade uppfattningen att det skulle vara mycket värdefullt om barnprogram som finns i Sveriges Radios arkiv kunde göras allmänt tillgängliga i form av 16 mm film och/eller videokassetter. Samtidigt är utskottet medvetet om att frågan om utnyttjande av rundradioprogram för distribution på annat sätt än via etern är förknippad med besvärliga problem. Såväl inom Sveriges Radio som i särskilda utredningar – videogramutredningen och utredningen om upphovsrätt – pågår det ett arbete på att lösa dessa problem. Det är enligt utskottets mening synnerligen önskvärt att detta arbete snabbt ger ett positivt resultat.

Med hänsyn till det nu anförda avstyrker utskottet motionen 1976/77:962, yrkande 7 c.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motionerna 1976/77:748 och 1976/77:1133 om lokalradion i Boråsområdet,
2. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1122 om lokalradions behov av personal utanför huvudorten,
3. att riksdagen avslår motionen 1976/77:1135 om en översyn av lokalradions sändarnät,

4. att riksdagen avslår motionen 1976/77:962, yrkande 7 c, om Sveriges Radios arkiv av barnfilm.

Stockholm den 18 oktober 1977

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Per Olof Sundman (c), Ingemar Leander (s), Åke Green (s), Ingegärd Frænkel (fp), Tyra Johansson (s), Karl-Eric Norrby (c), Lars-Ingvar Sörenson (s), Ingrid Diesen (m), Lennart Bladh (s), Lars Ahlmark (m), Lena Öhrsvik (s), Börje Stensson (fp), Anna Eliasson (c) och Anne-Marie Gustafsson (c).